

СЛОВНИК ТОПОНІМІВ

А

Áвдієве бозоро — заплавне озеро на правому березі Десни, за 3 км від с. Максаків Мен. р-ну Чернігів. обл. [ГЕУ 1, 7]. Лімнонім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ бозоро «природна або штучна заглибина, заповнена водою» [СУМ 5, 653] й означенням у формі посесива на -eve / -єве, похідного від антропоніма *Áвдій*, що є розм. формою офіц. *Овдій* [Трійняк, 255].

Áвдіївка — місто, Ясинуват. м / р Донець. обл. [АТП, 100]; засн. у сер. XVIII ст. [ГЕУ 1, 8]; *Áвдіївка* (1981) [СЭС, 12]. Ойконім виник за допомогою суф. -iев(а) в релят.-посес. функції від антропоніма *Áвдій*; пор. *Áвдіївське родовище скляніх пісків* [ГЕУ 1, 8].

Áвérкієва — карст. порожнина (шахта) в Гірсько-Кримській карст. обл., на Довгоруківській яйлі [ГЕУ 1, 8]. Спелеонім виник як посесив на -ева / -са від антропоніма *Áвérkій*, що є варіантом чол. імені *Óвérkій* [Скрип.-Дзятк., 73].

Áвер'янівське бозоро — оз. біля с. Заозерного Новотроїцьк. р-ну Херсон. обл. [ГЕУ 1, 8]. Лімнонім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ бозоро (див. *Áвдієве бозоро*) й означенням у формі відн. прикм. на -ське, похідного від суміж. ойконіма *Óвер'янівка* [АТП, 471], в основі якого відбулося акання під впливом рос. мовлення й варіантів твірного чол. імені *Óвер'ян* / *Áвер'ян* [Скрип.-Дзятк., 73].

Áвінда — вершина на Головн. пасмі Кримськ. гір, найвища точка Нікітінської яйли [ГЕУ 1, 9]; пор. назуву суміж. р. *Áвінда*, *Áвунда*, *Аунда*-Узень [Бушаков, 61], рос. *Áвінда*, *Áвунда*, *Аонда*, *Ауда* [Суперанская, 191]. Оронім виник способом трансонімізації гідроніма, що походить від іран. за походженням *ав-* «вода» і суф. -inda / -unda / -onda / -da на означення місця, в якому багато чогось, тобто за ознакою «місце, в якому багато води» [Суперанская, 191]. Твірний гідронім міг сформуватися на ґрунті д.іран. *ār-* / *āb* «вода» в скіф. мовному середовищі; пор. скіф. імена 'Áбрáрако^ч' та *Áбнáчо^с* [Абаев, 85]. На думку В. А. Бушакова, гідронім постав на основі д.гр. *'αγών*, *ώνος* «місце зборів, збори» [Бушаков, 61], що малоімовірно з огляду на неможливість переходу *γ* / *β*- у гр. мові або гр. *γ*- в слов. *-v-*, укр., рос. *-v-*.

Áвората — річка, впадає в Чорне море на сх. від м. Алушти в Криму [СГУ, 19]. Назва гр. походження, первісно *Aoratos* «що її не можна побачити» [Білецький, 42], тобто «невидима річка, така, що зникає». Нехарактерне для слов. мовлення зіяння на поч. слова природно усунуто епент. *-e-* перед лабіал. *-o-*, а закінч. *-a* є наслідком узгодження гідроніма з номенкл. іменем *rічка*. Пояснення гідроніма у зв'язку з д.гр. *"αφρότος* «бесмертний, божествений; безлюдний» [Бушаков, 60] менш переконливе.

Жодного стосунку гідронім *Авората* не має до назви загадкової країни *Аратта*.

Агарміський ліс — компл. пам'ятка природи держ. значення в ур. *Агарміш*, Кіров. р-н у Криму [ГЕУ 1, 10]. Дрімонім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *ліс* «велика ділянка землі, густо заросла деревами, а також велика кількість дерев, які ростуть на такій площі» [СУМ 2012, 504] й означенням у формі відн. прикм. на *-ський*, утвореного від суміж. топоніма *Агарміш*.

Агарміш — платоподібний гірський масив у Внутрішн. пасмі Кримськ. гір, побл. м. Старого Крима [ГЕУ 1, 10]. Оронім виник унаслідок онімізації кр.тат. *ağartıç* «побілілий, посивілий», утвореного від кр.тат. *ağar* «бліти, сивіти; линяти, блакнути» [Бушаков, 77] за допомогою давн. дієприкм. суф. *-миш* / *-меш* / *-мош*. Мотивац. ознакою назви масиву могла бути не лише його засніженість, пов'язана зі значенням дієсл. *biliti, siviti*, а й блаклість після сходження снігу, зумовлена процесом, названим дієсл. *linяти, блакнути*; пор. похідну від ороніма складену назву компл. пам'ятки природи держ. значення *Агарміський ліс*, що являє собою урочище на гірському масиві *Агарміш* [ГЕУ 1, 10].

Адалáри — скелі-острови в Гурзуфській бухті Чорн. моря, у межах Криму; *Близнята* [ГЕУ 1, 20]. Оронім тюрк. походження, виник унаслідок онімізації кр.тат., тур. *адалар* «острови», що є формою мн. із суф. *-лар*, утвореною від тур. ГТ *ада* «острів, півострів» [Радлов I/1, 476]. Закінч. мн. *-и*, яке дублює тюрк. *-лар*, приєддано в сх.слов. середовищі як засіб адаптації кр.тат. ороніма рос. та укр. мовами. Парал. назва скель-островів *Близнята* постала семант. способом від апелятива *близніята* «близнюки; (діал.) дві з'єднані посудини» (< *близ* — заст. «блізькість», діал. *блізень* «блізька відстань» [ЕСУМ 1, 208]), що вказує на дві подібні за формою і бл. одна від одної кам'яні скелі.

Аджамка — 1) село, Кіровоград. р-н і обл.; *Аджамка Пікинерна*; 2) річка, л. Інгулу л. Пд. Бугу; *Аджинка* (1697), *Аджамка* (1898), *Adzamatka* (1880), *Пікінérка* [СГУ 1, 19]; *Отжетка* (1769), *Одjamка* (1779); пор. ще *Ожамське болото* в с. *Аджамка* й р. *Суха Аджамка* л. *Аджамки*, а також р. *Аджамка* в бас. *В'ятки* [Лучик 1999, 24—25]. Назва села, яке засн. 1733 р., є семант. утворенням від давн. зафіксованого гідроніма *Аджинка*, в основі якого тат. або тур. дієприкм. *аджим* / *аджин* «зіпсований, прогреклий, скислий» [Радлов I/1, 525], що походить від д.тюрк. *ac-* «киснути, бродити» [ДТС, 4], і слов. суф. *-к(а)* в релят. функції. Гідронім виник за актуальною для степ. річок ознакою «вода, що гірчить, кисла, зіпсирована тощо». Його структ. варіанти пояснюються у зв'язку з поширенням у діалектах тюрк. мов чергуванням суф. *-н-* / *-м-* і голос. *-и-* / *-а-*, що постали на основі д.тюрк. дифтонга [уа]; пор. чuv. *gyurt* на місці *garyut* «шлунок» [Басаков, 90, 94—95]. Основа *Аджи-* наявна в багатьох гідронімах пд. України та за її межами, де поширені тюрк. елементи й пізн. слов. назви з відповідною внутрішньою формою: б. *Гірка*, р. *Гіркі води*, оз. *Солоне Озеро*, бб. *Солонувата тощо*; рос. гідроніми з основою *Горык-* та ін. [Лучик 1999, 26—28]; пор. ще *Аджи-Коба* (див.). Пояснення назви *Аджамка* у зв'язку з тур. *adğat* «перс» [Трубачев, 109—111; Масенко, 101] непереконливе з погляду на відсутність д.іран. племен на території України в 2-му тис. н. е. Істор. ойконім *Аджамка Пікинерна* постав за тією ознакою, що с. *Аджамка* було засн. *пікінерським* полком. Певний час воно мало парал. називу *Пікинерна*, *Пікінерна* [Лучик 1999, 28].

Аджигблъ — річка, вп. в оз. *Аджиголь* (*Аджійське*) в с. Тузли Татарбунар. р-ну Одес. обл.; *Аджи-гель* (1850) [СГУ, 19]. Гідронім виник від двох основ тюрк. походження: *аджи* «киснути, бродити» (див. *Аджамка*) і гол / кол, *голь* / *коль*, *гуль* / *куль* із широкою «водною» семантикою, які зводяться